

אזעקת אמת

זכויות ילדים ונוער במלחמת חרבות ברזל

מפת דרכים לפעולה
בתקופת החירום, השיקום והבניה מחדש

זכויות ילדים ונוער במלחמת חרבות ברזל

מפת דרכים לפעולה בתקופת החירום, השיקום והבניה מחדש

המועצה לשלום הילד
קמפוס חרוב לילדים, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים

יולי 2025 (פורסם 16 אוקטובר, 2025)

המועצה לשלום הילד היא מלכ"ר, ארגון חברה אזרחית, הפועל לקידום זכויותיהם של ילדים ונוער בישראל ולהגנה עליהם.

מאז הקמתה בשנת 1986, מהווה המועצה שחקן מרכזי בכל הנוגע לקידום סוגיות הנוגעות לילדים ולנוער ברמה הלאומית. פעילויותיה כוללות, בין היתר: ייזום וקידום של חקיקה ומדיניות ציבוריות; הפעלת תוכניות ושירותים לילדים ונוער – ובהם מרכז פניות וסיוע ומרכז ליווי לילדים נפגעי עבירות מין ואלימות; פיתוח מודלים ותוכניות חדשניות בתחומי זכויות ילדים ונוער – ובהם מודל 'פרלמנט הנוער' לשיתוף נוער בעיצוב מדיניות; פרסום דוחות, מחקרי מדיניות, ונתונים על מצבם של ילדים ונוער בישראל; ויצירת שותפויות בין-מגזריות. המועצה מהווה מקור ידע מרכזי עבור גורמי מקצוע, משרדי ממשלה, ארגוני חברה אזרחית והציבור הרחב.

עריכה: עו"ד ורד וינדמן; אריאל דוד

רכזת מחקר: ד"ר טליה דיסקין

כתיבה: ד"ר דניאלה זלוטניק רז; ד"ר טליה דיסקין; עו"ד נעם וילדר

שיתוף בעלי עניין: עו"ד ליאור בר-ניר; עו"ד עדי נעמת; עו"ד ועו"ס צליל לוי

שיתוף נוער: עו"ד עדי נעמת; מונא מחאג'נה; ד"ר דניאלה זלוטניק רז; עו"ד נור איברהים;

עו"ד ועו"ס קרן בייסרמן; עו"ד ועו"ס ליאורה אלטמן

ניתוח מידע ונתונים סטטיסטי: עמיחי רוזנפלד

עורכת לשונית: רנה הוכמן

עיצוב גרפי: מיתר לובוצקי-אביאור; ריקי מיטרני

המעוניינים להעמיק בתשתית העובדתית והמשפטית שהובילה להמלצות אלה, מוזמנים לעיין בדוח המלא ולפעול יחד עמנו לקידום יישומן.

הקדמה

מסמך זה מבוסס על ממצאי הדוח המקיף, 'אזעקת אמת – זכויותיהם של ילדים ונוער בישראל במלחמת חרבות ברזל', שערכה המועצה לשלום הילד. הדוח ממפה ובוחן את ההשלכות הקשות, רחבות-ההיקף והמתמשכות של מלחמת חרבות ברזל, שפרצה ב-7 באוקטובר 2023, על זכויותיהם של ילדים ונוער בישראל – תוך התמקדות בשלושה תחומי ליבה שבהם ניכרה פגיעה משמעותית במהלך המלחמה: חינוך, בריאות הנפש, והמרחב הדיגיטלי.

הדוח מציג ניתוח מעמיק על מצבם של ילדים ונוער בעתות חירום, מזהה את החסמים המרכזיים ביישום זכויותיהם, ומציע תשתית מגובשת לפיתוח מענים ותוכניות לעתיד – הן לתקופת החירום והן לתקופת השיקום והבניה מחדש שלאחריה, וכן לצרכי היערכות למצבי חירום עתידיים, ביטחוניים או אחרים.

הדוח מאמץ גישה מבוססת זכויות ילדים, השואבת מסעיפי אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד, עקרונותיה ורוחה. גישה זו רואה בילדים ונוער לא רק כמושא להגנה ולטיפול, אלא כסובייקטים נושאי זכויות ובעלי קול, שזכאים להישמע ולהשפיע על החלטות הנוגעות לחייהם – גם ובפרט בעתות חירום ומשבר. בהתאם לכך, הדוח מדגיש את החשיבות והצורך שבהצבת ילדים ונוער – זכויותיהם, טובתם ושלומותם (Wellbeing) – במרכז הדיון הציבורי והעשייה בישראל, הן בשגרה והן בחירום.

ייחודו של הדוח, ומכאן גם של ההמלצות העולות ממנו, טמון בגישה רב-ממדית המשלבת בין מקורות משפטיים, מחקרניים, סטטיסטיים, ותקשורתיים; ראיונות עם אנשי ונשות מקצוע וחברה אזרחית שפעלו בשטח; וכן, תובנות והצעות של בני ובנות נוער עצמם, דוברי ערבית ועברית, שהשתתפו בהליכי שיתוף שקיימה המועצה לשלום הילד. שילוב זה מאפשר לדוח להציג תמונת מצב מקיפה, עשירה, ודינמית של השלכות המלחמה על ילדים ונוער.

מסמך זה מרכז את ההמלצות הנושאות של הדוח בתחומי החינוך, בריאות הנפש והמרחב הדיגיטלי – לצד ההמלצות רוחביות, חוצות-תחום, הנוגעות בעקרונות יסוד לעיצוב מדיניות והיערכות מדינתית בעתות חירום, שיקום, ובניה מחדש. מטרתן של המלצות אלה הינה לשקף תמונה מלאה, בהירה ונגישה של מכלול הצעות הפעולה היישומיות העולות מהדוח, הן בחלוקה נושאית, והן במישור הכלל-מערכתי.

משימתה של המועצה לשלום הילד היא לוודא שהמלצות אלה לא יוותרו 'על הנייר'. אנו רואים ביישום זכויות ילדים ונוער בתקופה זו משימה לאומית המחייבת שותפות בין-משרדית ובין-מגזרית – ברמה הארצית, האזורית והמקומית. בכוונתנו, לפיכך, להמשיך לפעול כדי לתרגם את ההמלצות המובאות כאן לתוכניות יישומיות, לשלב אותן בתהליכי קבלת החלטות, ולהבטיח שהן יהפכו למציאות בשטח – למען כלל הילדים והנוער בישראל.

פרסום הדוח המקיף וכן מסמך המלצות זה, מהווה שלב משמעותי בתהליך רחב ומתמשך לקידום זכויותיהם של ילדים ונוער בישראל, בשגרה ובחירום.

המלצות

זכותם של ילדים ונוער לחינוך
במלחמת חרבות ברזל

1. זכותם של ילדים ונוער לחינוך במלחמת חרבות ברזל – המלצות

1. א. הבטחת מיגון במוסדות חינוך

- יש לגבש נוהל מיגוני מדינתי, אחוד ומעודכן, המותאם למספר התלמידים בבתי ספר, לצורכיהם, ולאפשרויות של מצבי חירום ממושכים. במסגרת הנוהל, יש לקבוע לוחות זמנים, ולהקצות משאבים כספיים ותכנוניים נדרשים, על מנת להוסיף מרחבי מיגון בבתי ספר קיימים ולהבטיח עמידה בתנאי הנוהל. על הקצאת כספים ומשאבים כאמור להיעשות באופן דיפרנציאלי, במטרה לצמצם פערים ולקדם שוויון בין קבוצות אוכלוסייה שונות, ובין אזורים גיאוגרפיים שונים. בנוסף, יש להבטיח משאבים נדרשים לביצוע פעולות פיקוח ובקרה תקופתיים על העמידה בדרישות הנוהל.
- לצד מיגון מרחבים חינוכיים, יש לקבוע נוהלי בטיחות הנוגעים לצירי הסעות תלמידים, דרכי הגעה לבית הספר, ותחנות המתנה. על המתווים להיקבע בשים לב למאפייני התלמידים, לגילם (למשל, תלמידים בחינוך המיוחד, תלמידים צעירים), ולרמות הסיכון.
- יש לבחון את מידת מוכנותן של מסגרות חינוך לתרחישי חירום ואת עמידתן בנוהל. וזאת, בהתבסס על מיפוי עדכני ושלם של כלל מוסדות החינוך בישראל, ובהם מעונות יום לפעוטות, ומוסדות חינוך מוכרים שאינם רשמיים ומוסדות פטור, לרבות מספר התלמידים והתלמידות הרשומים בהם. במסגרת בחינת מוכנותם, יידרש כל מוסד חינוך לקיים הכשרות ותרגולים לצוותי החינוך לעניין היערכות למצבי חירום, והגעה ושהייה במרחבים ממוגנים.
- יש לפתח חומרי מידע והסברה ידידותיים, בהירים, ומותאמים לילדים ולנוער לגבי הנחיות בטיחותיות ומרחבים ממוגנים ברמה הארצית. במקרים שבהם נקבעים רמות מיגון שונות או הסדרי בטיחות שונים בין יישוב ליישוב או בתוך אזורים שונים בבית הספר, יש להסביר לתלמידים על כך, וזאת באופן שיכלול לא רק הסבר על עצם קיום הנוהל, אלא גם הסבר לעניין תכליתו, והרציונל העומד בבסיס ההבדלים, באופן בהיר ומותאם לגיל. בנוסף, על בתי ספר לקיים הכשרות ותרגולים תקופתיים לתלמידים, ולהקדיש זמן – כחלק מהתרגול – לעיבוד התחושות שעצם התרגול עשוי לעורר בהם.

1. ב. הבטחת מיגון במסגרות חינוך בלתי פורמלי

- יש ליתן עדיפות להצבה ולבנייה של מרחבים ממוגנים גדולים במרחבים קהילתיים (מתנ"סים, אולמות ספורט), על מנת לתמוך בהמשך פעילות שגרה. בנוסף, יש להציב פתרונות מיגון, לרבות ארעיים, במסגרות חוץ המשמשות ילדים, דוגמת גני שעשועים ופארקים.
- על רשויות מקומיות לבחון ביצוע התאמות תשתיות ועיצוביות למקלטים ולמרחבים ממוגנים קיימים, כך שיתאימו לקיום של פעילויות בלתי פורמליות בעיתות חירום (למשל, פעילות תנועות נוער, חוגים).

1. ג. היערכות ללמידה מקוונת נגישה ושוויונית

עד להשלמה הדרגתית של מיגון מלא למוסדות חינוך, וכן במצבי חירום שאינם מאפשרים למידה פיזית בבתי ספר, יש להבטיח כי הלמידה מרחוק תיעשה באופן נגיש ושוויוני. לצורך כך:

- בהתאם להמלצות שפותחו לתקופת משבר הקורונה והלמידה מרחוק, יש לנקוט צעדים, ולהקצות משאבים כספיים וטכנולוגיים נדרשים, על מנת להבטיח נגישות לאמצעי קצה לכלל התלמידים, לרבות דרך מסלולי השאלה בית-ספרית, או סבסוד ממשלתי. בנוסף, על משרד החינוך, בשיתוף רשויות מקומיות, לפתח מענים טכנולוגיים נקודתיים באזורים ללא נגישות אינטרנטית (למשל, חלוקת התקנים ניידים המאפשרים גישה לאינטרנט דרך רשת סלולרית או שימוש בנתבים ניידים).
- על מנת להבטיח מוכנות מיטבית לשימוש בלמידה מקוונת ובפלטפורמות ובכלים חינוכיים דיגיטליים, מומלץ ללמוד מניסיונם של בתי הספר שפיתחו 'שגרת חינוך ממוחשבת' גם בעיתות שגרה. כך, הצוות החינוכי והתלמידים נחשפים לכלים הדיגיטליים, מתורגלים בשימוש בהם, ויכולים לזהות ולפתור אתגרים באופן שוטף (לעומת, במצבי חירום עצמם).

1. ד. הבטחת ביקור סדיר בבתי ספר ומניעת נשירה

- יש לפתח מערכת טכנולוגית למעקב בזמן אמת אחר נתוני נשירה של תלמידים. המערכת תכלול מידע על המצב הרישומי הפורמלי של התלמיד במוסד החינוכי, וכן על היעדרויות מצטברות מימי הלימודים ו/או שיעורים. יש לחייב את בתי הספר להשתמש במערכת זו, ולסנכרן עימה את מערכות הנוכחות הדיגיטליות שלהם, ככל שקיימות.
- על בסיס נתוני המערכת הטכנולוגית, יש לטייב את נתוני הנשירה הגלויה הארצית – באמצעות השוואה בין מצב רישומם של תלמידים לבין נתוני הנשירה בפועל – וכן לפתח מדדים לזיהוי נשירה סמויה ברמות שונות: ארצית, רשותית ובית-ספרית.
- יש לקבוע נוהל לעדכון שוטף ולשיתוף של כלל הגורמים הרלוונטיים ברמה הרשותית, על מנת לשפר את התיאום ואת שיתוף הפעולה בין גורמי המקצוע החינוכיים, הרווחתיים, והקהילתיים הנדרשים, העוסקים בטיפול ובמתן מענה לנוער לאורך רצף הסיכון.
- במסגרת פיתוח המערכת, יש לפתח נוהל ייעודי שיבטיח רצף תפקודי במעקב אחר נוכחות והיעדרות של תלמידים, גם כאשר הם עוברים למסגרת חינוכית חדשה. כך, ניתן יהיה לזהות ולהגיב באופן מוקדם למקרי נשירה סמויה או גלויה, גם כאשר התלמיד אינו נמצא במוסד החינוך המקורי שלו.
- יש לפתח ולחזק מענים ייעודיים לנוער בסיכון לנשירה ברשויות מקומיות. בעיתות חירום, שבהן ניכרת עלייה בשיעורי הנשירה, יש לתגבר את פעילותם של מענים ושירותים אלה, לספק להם כוח אדם ומשאבים כספיים תוספתיים, ולהבטיח את נגישותם וזמינותם המרבית לתלמידים.
- בעיתות חירום המצריכות פינוי, יש להעדיף פינוי יישובים באופן מרוכז למוקד קולט אחד, על מנת שלא לפזר תלמידים בין רשויות שונות, ולאפשר מענה חינוכי הוליסטי ומתואם. במקרים שבהם פינוי מרוכז אינו אפשרי (למשל, בשל גודל היישוב המפונה), מוצע לרכז יחד תושבי שכונות המשויכים לאותם מוסדות חינוך, על מנת לאפשר, ככל הניתן, המשך שגרת חינוך בית ספרית במרכז הקולט החדש.

1. ה. ביצוע התאמות בפעילות מסגרות החינוך

- בעיתות חירום, וכן בתקופה של חזרה לשגרה ושיקום, יש לאפשר גמישות ניהולית בית-ספרית, וכן לעדכן את תוכניות הלימודים הארציות, כך שיתאימו לבתי הספר, בשים לב למאפייני התלמידים ולצורכיהם הנוכחיים. בפרט, בתקופות מורכבות אלה מומלץ לשים דגש על פעילויות אוורור, הפוגה, ופעילויות חברה, ולצמצם תכנים לימודיים חדשים.
- יש לנקוט את האמצעים הנדרשים על מנת לעודד שיח יזום פתוח ורגיש במסגרות חינוך על נושאים הנוגעים למלחמה או למצבי החירום, והאתגרים שהם מעוררים בחייהם של ילדים ונוער. בפרט, יש להבטיח כי שיח כאמור יתנהל בכלל מסגרות החינוך בישראל – הן בחברה היהודית והן בחברה הערבית – ולפתח ולפרסם, לצורך כך, דוגמאות למערכים ולחומרי הנחיה מתאימים לקיום שיח כאמור בעברית ובערבית. בנוסף, מוצע כי שיח כאמור לא יסתפק בשיתוף בקשיים ובאתגרים, אלא גם יכלול הזדמנויות לתלמידים ליזום הצעות למענים ופעילויות שיוכלו לסייע להם (למשל, דרך יזום פעילויות עם מועצת התלמידים הבית ספרית או הרשותית; העלאת הצעות בפני הנהלת בית הספר, או גורמים רלוונטיים אחרים ברשות המקומית או במשרדי הממשלה; ועוד).
- יש לתגבר – מבחינת משאבי כוח אדם וזמן – מענים רגשיים במסגרות חינוכיות (למשל, יועצות חינוכיות, פסיכולוגיות חינוכיות) בעיתות חירום ושיקום, ולהבטיח את זמינותם ונגישותם לכלל התלמידים. לצורך תגבור כאמור, מוצע לפתח מאגר אחיד של גורמי מקצוע טיפוליים (שיכלול גורמי מקצוע הן במגזר הציבורי והן במגזר הפרטי), שיאפשר השמה מהירה ויעילה לפי אזור גיאוגרפי, זמינות, ותחומי מומחיות. מאגר כאמור יאפשר לבתי ספר ו/או לאגפי חינוך ברשויות מקומיות לפנות לגורמי מקצוע אלה, ולבחון עימם אפשרויות להשמה במסגרות חינוך, באופן גמיש וזמני לתקופות החירום והשיקום. בהקשר זה, מוצע כי משרד החינוך, בשיתוף משרד האוצר, יאפשר הוספה, ולו זמנית, של תקנים לגורמי טיפול כאמור בעיתות חירום ושיקום, בין אם באופן כלל ארצי ובין אם אזורי, על מנת לאפשר את העסקתם.
- יש לפתח הכשרות לצוותים חינוכיים בנושא התמודדות ילדים ונוער במצבי חירום ומלחמה וצורכיהם, ולספק להם כלים וישיומים לעידוד חוסן, לקידום תחושת שייכות חברתית, ולקיום למידה משמעותית גם בצל קשיים. מוצע כי בפיתוח הכשרות כאמור, תינתן תשומת לב לעמדותיהם ולרצונותיהם של הילדים והנוער עצמם, כפי שעלו במחקרים אקדמיים או במסגרת הליכי שיתוף רלוונטיים. בנוסף, מוצע כי הכשרות כאמור יהיו זמינות באופן מקוון, על מנת להבטיח את נגישותן.
- יש לעודד תיאומים ושיתופי פעולה בין מסגרות חינוך פורמליות ובלתי פורמליות לבין מערכי התנדבות ומעורבות חברתית בקהילה על מנת לתמוך בפעילויות התנדבות משמעותיות של ילדים ונוער. לצורך כך, יש לנקוט צעדים על מנת להבטיח כי ההשתתפות בפעילויות התנדבות מאושרות ומתואמות כאמור לא ייחשבו היעדרות מלימודים, ויתקיימו בסביבה מוגנת ובטוחה.
- ישנה חשיבות לאיסוף נתונים הנוגעים להיבטים שונים לגבי פעילויות פנאי ומסגרות פנאי לילדים ולנוער, בראייה יישובית ואזורית. בתוך כך, יש לאסוף נתונים הנוגעים לסוגי הפעילויות הקיימות; לגילאים שלהם הן מיועדות; ולהיקף המספרי של ילדים שהן יכולות לשרת. הימצאות מסד נתונים כאמור בעת שגרה יכול להיות משמעותי במיוחד בעיתות חירום ופניו בשל יכולתו לאפשר פיתוח מענים דומים במרכזי פינוי וביישובים קולטים, וזאת באופן המותאם לצורכי היישוב המפונה. בנוסף, מסד נתונים כאמור יכול לספק מידע על פעילויות פנאי רלוונטיות וזמינות ביישובים סמוכים או קולטים, באופן שיקל על השתתפותם של ילדים ונוער.

1. ו. קידום שיתוף ילדים ונוער

- יש למסד הליכי שיתוף ילדים ונוער במיפוי צרכים ובגיבוש מענים נדרשים, בדגש על פעילות חינוכית פורמלית ובלתי פורמלית בעיתות חירום ושיקום.

- יש להבטיח השפעה ומעורבות של מועצות התלמידים, הן הארצית והן המקומיות, בקבלת החלטות הנוגעות להפעלת בתי ספר ותוכניות לימודים בעיתות חירום.

1. ז. הבטחת מענים ייעודיים לגיל הרך

- בהמשך לאמור לעיל, יש להבטיח מיגון מלא גם במסגרות חינוך-טיפול לגיל הרך, ובהם גני ילדים ומעונות יום. על הסדרי המיגון במסגרות חינוכיות אלה להיות מותאמים למאפיינים ההתפתחותיים של הילדים (למשל, גילם, מידת הסיוע שלו הם נדרשים על מנת להגיע למרחב המוגן) ולהיכלל במסגרת הנוהל המיגוני המדינתי האחד. כפי שהוצע לעיל, על הקצאת הכספים והמשאבים הנדרשים לצורכי מיגון להיעשות, לכל הפחות, באופן דיפרנציאלי, במטרה לצמצם פערים ולקדם שוויון בין קבוצות אוכלוסייה שונות, ובין אזורים גיאוגרפיים שונים, וכן בשים לב לצרכים הביטחוניים השונים.
- עד להשלמת מיגון מלא, ובהתאם לממצאי המיפוי היישובי של מסגרות חינוך-טיפול, יש לקבוע תוכניות היערכות יישוביות או אזוריות סדורות ובטוחות, שיאפשרו המשך שגרה חינוכית מסוימת גם במצבי חירום ומלחמה, למשל דרך איחוד זמני של כיתות גנים, הוספת כוח עזר חינוכי, וכיוצ"ב.
- במצבי פינוי, יש לשים דגש מיוחד על הפעלה של מסגרות חינוך-טיפול איכותיות ומוגנות לילדים בגיל הרך. בפרט, יש להבטיח כי מסגרות אלה יכללו צוות חינוך-טיפול מנוסה ומוכשר, בכמות מספקת, וכן כי הן יפעלו בסביבה מותאמת לחינוך, עם התשתית הפיזית, והציוד הנדרש לכך. בנוסף, מוצע כי מסגרות אלה יאפשרו גם קבלה של מענים רגשיים וטיפוליים להורים ולילדים, לאחר שעות הלימודים.
- במסגרת ההכשרות המקצועיות לצוותי חינוך-טיפול, יש להרחיב את התכנים הנוגעים לנוהלי חירום, ולפעילויות חינוכיות בעיתות חירום ומשבר.
- נוכח האתגרים הבין-משרדיים הנוגעים לתחום החינוך בגיל הרך, על משרד החינוך למנות פרויקטור ייעודי שיתכלל את הנושא בעיתות חירום ושיקום, ולהקנות לו את הסמכויות והמשאבים הנדרשים על מנת לפתח מנגנוני תיאום ועבודה משותפת עם גורמים ממשלתיים רלוונטיים, רשויות מקומיות, וגורמי מקצוע (צוותי חינוך-טיפול, איגודים מקצועיים).
- ישנה חשיבות עליונה בהתמודדות עם האתגרים התשתיתיים המתמשכים של מערכת החינוך לגיל הרך, אשר הופכים חמורים יותר בעיתות חירום ומלחמה. במסגרת זו:
 - « נקיטת פעולות במטרה לטייב את מערך הפיקוח על מסגרות חינוך-טיפול, ולהרחיבו. בפרט, בעיתות חירום יש חשיבות מיוחדת לנוכחות גורמי פיקוח בשטח, על מנת לאמוד את הצרכים והאתגרים, ולסייע. כמו כן, יש צורך בהקצאת המשאבים הכספיים הממשלתיים הנדרשים לפעילויות פיקוח ובקרה, זאת בפרט בתקופת מלחמה ושיקום.
 - « התמודדות עם מחסור בכוח אדם חינוכי-טיפולי. התמודדות זו מחייבת שיפור משמעותי בתנאי העסקה של צוותי חינוך-טיפול – לרבות בהיבטי שכר, תנאי עבודה נאותים, מסלולי קידום, ופיתוח מקצועי – וכן השקעה משמעותית ברכיבי הכשרה והדרכה. מהלכים אלה יבססו את התחום של חינוך-טיפול בגיל הרך כמקצוע הכרוך בהתמחות, ויסייעו בשימור ובהרחבה של מצבת כוח האדם בצוותי חינוך-טיפול. הבטחת כוח אדם איכותי ומיומן כאמור, בהיקפים הנדרשים, תקנה לצוותי חינוך-טיפול חוסן מקצועי הן בשגרה, והן בתקופות החירום והשיקום, על אתגריהן הייחודיים.

המלצות

**זכותם של ילדים ונוער לבריאות
נפשית במלחמת חרבות ברזל**

2. זכותם של ילדים ונוער לבריאות נפשית במלחמת חרבות ברזל – המלצות

2.א. המלצות כלליות לקידום בריאותם הנפשית של ילדים ונוער

- יש להקים פורום בין-משרדי ובין-מגזרי קבוע, שיעסוק בסוגיות הנוגעות לבריאות הנפש של ילדים ונוער, יעורר מודעות לבעיות ולקשיים המשתנים, ויציע יוזמות ותוכניות עבודה בתחום.
- יש לגבש תוכנית ממשלתית בין-משרדית להרחבת המענים הטיפוליים לילדים ולנוער, ולהתאמת מפתח התקינה של כוח האדם הטיפולי במשרדי הבריאות, החינוך והרווחה.
- יש לבנות תשתית מתעדכנת של נתונים, המנטרת את שירותי בריאות הנפש לילדים ולנוער, ומתריעה על חוסרים לפי אזור גיאוגרפי, מומחיות, שפה, ומאפיינים תרבותיים.
- יש להקים מאגר ציבורי לאומי, נגיש ומתעדכן, של מטפלים מוסמכים בבריאות הנפש לילדים ולנוער (מהמגזר הציבורי והפרטי כאחד), הכולל את פירוט ההתמחויות, שפות שבהן ניתן השירות, ואזורי הפעילות של כל מטפל ברחבי הארץ. זאת, במטרה לשפר את הנגישות לשירותי בריאות הנפש, במיוחד בעיתות מלחמה וחירום.
- יש לקדם הכשרות חובה לגורמי מקצוע בתחום בריאות הנפש לטיפול בטרומה וחרדה בקרב ילדים ונוער, ובהם פסיכיאטרים לילד ולמתבגר, רופאי ילדים, ופסיכולוגים. בנוסף, יש להכשיר גם גורמי מקצוע נוספים העובדים עם ילדים ונוער, כגון אחיות טיפת חלב וצוותי חינוך (יועצות חינוכיות, גננות, מטפלות ומורות). בתוך כך, יש להקצות משאבים מתאימים גם להדרכות ייעודיות להורים בנושאים אלה כחלק אינטגרלי מחיזוק החוסן הקהילתי והמשפחתי בעיתות חירום ומלחמה.
- יש לפתח תפקיד ייעודי של מתאם טיפול לילדים ולנוער, שיהיה אחראי לליווי ולמתן סיוע במימוש זכויותיהם לקבלת טיפול נפשי, לרבות בהנגשת שירותים ובתיאום בין כלל הגורמים והמשרדים הממשלתיים הרלוונטיים.
- יש להסדיר רגולטורית את יישומן המלא של הנחיות הצוות הממשלתי בנושא מוגנות ילדים במרכזי קליטה ומלונות הפינוי.

2.ב. חיזוק תשתית מערך בריאות הנפש במשרד הבריאות

- יש להרחיב משמעותית את מצבת כוח האדם בכל מקצועות הטיפול במערכת הבריאות, לרבות פסיכיאטרים לילד ולמתבגר, פסיכולוגים בשירות הציבורי ועובדים סוציאליים המטפלים בילדים ובנוער. בתוך כך, יש לתעדף הרחבה של כוח אדם בחברה הערבית. על הרחבה זו לכלול את הרכיבים הבאים:

« הגדלה של היקף המשרות הקיימות;

« התמודדות עם המחסור בכוח האדם המקצועי ובאיוש המשרות, באמצעות העלאת שכר, מתן תמריצים, ונקיטת צעדים יזומים לשימור כוח האדם;

- « תמרוץ גורמי מקצוע מהמגזר הפרטי להצטרף לשירותי בריאות הנפש הציבוריים לילדים ולנוער;
- « נקיטת אמצעים לעידוד לימודים אקדמיים במקצועות טיפוליים, שבהם קיים מחסור חמור, באמצעות מערך תמריצים ייעודי;
- « מתן תמריצים כלכליים לגורמי מקצוע בבריאות הנפש, ובהם רופאים ופסיכולוגים, לעבודה באזורים פריפריאליים הסובלים ממחסור חמור בכוח אדם.
- יש לפתח מענים נפשיים בקהילה לילדים ולנוער, וזאת לכל אורך הרצף הטיפולי, וכן להרחיב את המענים הקיימים, לרבות הקמת מרפאות ציבוריות נוספות לבריאות הנפש, במטרה לשפר משמעותית את הזמינות והנגישות של מענים אלה.
 - יש לעגן במסגרת חוזר מנכ"ל את זמני ההמתנה המרביים לקבלת טיפול נפשי עבור ילדים ונוער, במטרה להביא לקיצור זמני ההמתנה לטיפול נפשי בקהילה.
 - יש להרחיב את המענים הטיפוליים בשפה הערבית ולפתח מענים רגשיים מותאמי תרבות ושפה, לקדם הדרכות לצוותי חינוך בשפה הערבית, ולפעול להנגשה שפתית ותרבותית של המענים הקיימים, ולפרסום מידע ביחס אליהם.
 - יש להקים מנגנון בין-משרדי לתכלול המענים הפסיכו-סוציאליים עבור ילדים ונוער במצבי פינוי, ולהקצות לו את הסמכויות והמשאבים הנדרשים לתיאום בין מערכות הבריאות, הרווחה והחינוך, ברמה הארצית וברמה המקומית.

ג.2. חיזוק תשתית מערך בריאות הנפש במשרד החינוך

- יש לעדכן את מפתח התקינה של הפסיכולוגים החינוכיים, כך שיחס התקינה יהיה, בשלב הראשון, לכל הפחות פסיכולוג אחד לכל 500 תלמידים הלומדים בכיתות ב' עד י"ב; לפחות פסיכולוג אחד לכל 300 תלמידים בגני הילדים (לידה עד 6) ובכיתות א', ולפחות פסיכולוג אחד לכל 200 תלמידים במערכת החינוך המיוחד. בתוך כך, יש להגדיל משמעותית את תקני הפסיכולוגים החינוכיים, תוך הוספה של לפחות כ-2,700 תקנים חדשים (גם אם באופן הדרגתי ובפעימות).
- יש להרחיב את תחום האחריות של מערך השירות הפסיכולוגי-חינוכי באופן מלא ומחייב לגיל הרך (לידה עד 5) ולגילאי התיכון (15-18).
- יש להרחיב את שעות היעוץ החינוכי בחטיבה העליונה לכל הפחות ל-3.5 שעות ייעוץ לכיתה, ולקבוע שעות ייעוץ חובה של לפחות 3.5 שעות ייעוץ לכיתה בקרב חטיבות הביניים ובתי הספר היסודיים.
- יש להגדיל באופן משמעותי את תקציב ההכשרות למטפלות-מחנכות במעונות היום, בדגש על הכשרות לזיהוי סימני מצוקה, חרדה וטראומה בגיל הרך ומתן מענים ראשוניים לקשיים אלה על ידי הצוותים החינוכיים.
- יש לחזק את שירותי השפ"ח בבתי הספר בחברה הערבית, בדגש על הנגשת סלי תגבור, ליווי צוותים חינוכיים והדרכת הורים.

ד.2. חיזוק תשתית מערך בריאות הנפש במשרד הרווחה

- יש לפעול להגדלת כוח האדם ולהבטחת תקינה ייעודית לעיתות חירום, תוך הוספה מיידית של תקנים לעובדים סוציאליים, בדגש על אזורי הפריפריה והיישובים שנפגעו בעיתות מלחמה וחירום; תגבור מערך כוח האדם הקיים באמצעות תמריצים לעובדים במגזר הציבורי (שכר מוגדל ומענקי התמדה)

ועידוד חזרת אנשי מקצוע שעזבו את המערכת; קביעת מפתח תקינה לעובדות סוציאליות לחוק הנוער.

- יש לגבש תוכנית לאומית למענה פסיכו-סוציאלי בחירום, הכוללת פרוטוקולים ברורים לאיתור ילדים במצוקה ולהנגשת סיוע נפשי מיידי.
- יש להכשיר מדריכים ומדריכות במסגרות הרווחה החוץ-ביתיות (כגון פנימיות טיפוליות, פנימיות פוסט-אשפוזיות וקורות גג) להתמודדות עם טראומה, חרדה ומצוקות נפשיות נוכח מצבי חירום.

המלצות

**ילדים ונוער במרחב הדיגיטלי
במלחמת חרבות ברזל**

3. ילדים ונוער במרחב הדיגיטלי במלחמת חרבות ברזל – המלצות

3. א. הסדרת דיווח והסרה של תכנים פוגעניים ואלימים

המסמך מחדד את הצורך של המדינה לנקוט את הצעדים המשפטיים והטכנולוגיים הנדרשים על מנת למנוע הפצה של תוכני טרור ואלימות קשים בעיתות חירום ומלחמה, בייחוד לילדים ולנוער, באמצעות הסדרת אפיקים יעילים ונגישים לדיווח על תכנים כאמור, ומנגנונים להסרתם מהרשת באופן מהיר ומקיף. לצורך כך:

- יש לעגן בחקיקה או בנוהל ייעודי את הערוצים לדיווח על תכנים פוגעניים ואלימים לצורך הסרתם מהרשת. על החקיקה או על הנוהל האמורים להסדיר את אופן הגשת הבקשה לגופים הרלוונטיים (יחידות ממשלתיות ו/או בתי משפט); מאפייני התכנים שמצריכים הסרה; אופני הטיפול בבקשות ולוחות הזמנים לכך; דרכי מתן מענה ומידע לפונים; ועוד.

- יש להרחיב ולטייב את המנגנונים הממשלתיים הקיימים לדיווח ולהסרה של תכנים פוגעניים ואלימים – למשל במערך הסייבר בפרקליטות ובמטה להגנה על ילדים ברשת (מוקד 105) – תוך נקיטת צעדים משפטיים וטכנולוגיים מתאימים להסרה מהירה ומקיפה של תוכן כאמור (לרבות הסרתו ממספר פלטפורמות, ואתגרים שונים). בפרט, יש לתגבר את כוח האדם ואת המשאבים הכספיים והטכנולוגיים הנדרשים לפעילות מנגנונים אלה בעיתות חירום ומלחמה.

- יש לפעול להעלאת מודעות, לשיפור הנגישות, ולהתאמה של אופני הדיווח על תכנים פוגעניים לילדים ולנוער. לצורך כך:

« יש לפרסם לילדים ולנוער נוסח מותאם של הוראות החקיקה או הנוהל (למשל, שימוש בשפה פשוטה ומובנת, עיצוב ידידותי, וכיוצ"ב).

« יש לערוך קמפיינים שונים ופעילויות שונות להעלאת מודעות של ילדים ונוער למנגנונים הקיימים להסרה של תכנים פוגעניים; לסוגי התכנים שניתן לבקש את הסרתם; ולאופני הדיווח – הן דרך גורמי ממשל או חברה אזרחית, והן באופן עצמאי (דרך אפיקי הדיווח הפנימיים ברשתות החברתיות או האפליקציות). על פעילויות העלאת מודעות והנגשה להיעשות באפיקים שונים, שיהיו ייעודיים לילדים ולנוער, ובאופן מותאם להם.

« יש להנגיש ולהתאים את מנגנוני הפנייה והדיווח עצמם לילדים ולנוער (למשל, לאפשר דיווח דרך ווטסאפ, ליצור טופסי פנייה ידידותיים ומותאמים לילדים ולנוער, ועוד).

« יש לפתח חומרי הדרכה בהירים לילדים ולנוער, ולהוריהם, בנוגע לאפשרויות דיווח והסרה של תכנים פוגעניים ברשת (למשל, סרטונים ייעודיים, סדנאות מקוונות עם גורמי מקצוע, ועוד). מוצע להפיץ חומרי הדרכה אלה באופן רחב, ולפרסמם בייחוד במרחבים הדיגיטליים המשמשים הורים וילדים ונוער (למשל, קבוצות הורים מקוונות, אתרים ייעודיים לילדים ולנוער, ועוד).

- יש לוודא כי המנגנונים לדיווח ולהסרה של תכנים פוגעניים ייתנו מענה לצרכים ולאתגרים של ילדים ונוער בחברה הערבית. במסגרת כך, (א) על מנגנונים ממשלתיים לדיווח על תכנים ולהסרתם לפתח

כלי דיווח, וליתן מענה לפניות, בשפה הערבית; (ב) על מנגנונים ממשלתיים כאמור ליתן מענה לפניות הנוגעות להסרת תכנים פוגעניים, מסיתים או גזעניים, ולקבוע אמות מידה ברורות לסיווג כאמור, ולפרסמן; (ג) יש לשים דגש על הנגשת מידע וחומרי הדרכה בשפה הערבית, ובתוך כך מידע וחומרי הדרכה ייעודיים לילדים ונוער.

- קידום שיתופי פעולה בינלאומיים לשם הסדרת אחריותם התאגידית של מפעילי רשתות חברתיות על תכנים פוגעניים ואלימים המפורסמים ברשתות.

3. ב. חיזוק מענים חינוכיים למניעת חשיפה לתכנים ולשיח פוגעניים

- על משרד החינוך, בשיתוף משרדי ממשלה וגופים רלוונטיים נוספים (למשל, המטה להגנה על ילדים ברשת: מוקד 105, איגוד האינטרנט הישראלי) לפרסם מידע מותאם גיל, רגיש, וברור לילדים ולנוער, במטרה להסביר מהם תוכני טרור ואלימות; מדוע הם מופצים (למשל, לעורר פחד ואימה, להאדיר טרור); מה ההשלכות הרגשיות של חשיפה לתכנים אלה, בייחוד בילדות ובנערים; וכיצד ניתן להתמודד עם לחצים חברתיים לצורך תכנים אלה.
- יש להרחיב את העשייה המשמעותית להטמעת אוריינות דיגיטלית והתנהלות בטוחה ברשת לילדים ולנוער, ולשקול לקבעה כמקצוע חובה בתוכנית הלימודים, באופן מותאם גיל.
- עד להכללת נושא זה במסגרת תוכנית הלימודים, על משרד החינוך, בשיתוף משרדי ממשלה וארגוני חברה אזרחית רלוונטיים, לעבות את חומרי ההכשרה והמערכים החינוכיים הקיימים בנושא של מניעת חשיפת ילדים ונוער לתכנים ולשיח פוגעני ברשת. על מערכים כאמור לכלול גם טכניקות להתמודדות עם ציפיות ולחצים חברתיים לצורך תכנים אלה, בפרט תוכני טרור ואלימות קשים. מוצע כי תכנים אלה יהיה נגישים באופן מקוון, וכן כי יבוצעו פעולות להפצתם ולהטמעתם במסגרות חינוכיות פורמליות ובלתי פורמליות.
- לצד קיום הכשרות ופיתוח מערכים חינוכיים, מוצע לעצב חומרי הסברה חזותיים בנושא (למשל, פוסטרים, פליירים, מדבקות) – הן בעברית והן בערבית – ולהציגם במרחבים חינוכיים וחברתיים המשמשים ילדים ונוער (למשל, בתי ספר, מתנ"סים, מועדוני נוער, ועוד).
- יש להשקיע בהגדלת כמות ההכשרות וחומרי ההסברה להורים בנושא של שימוש מיטיב ומותאם גיל ברשת, הכוללים דגשים מיוחדים על עיתות מלחמה וחירום. מוצע כי הכשרות וחומרי ההסברה כאמור יתייחסו, בין השאר, להשפעות של חשיפה לתכנים ולשיח פוגעניים בילדות ובנעורים; לאפשרויות סינון תכנים ומגבלותיהן; לקיום שיח משפחתי בנושא של חשיפה לתכנים ולשיח פוגעניים ברשת; ולפנייה לגורמי סיוע במקרה של פגיעה ברשת.
- על משרד החינוך, או על גורם מתכלל שותף מטעמו לפתח את חומרי ההכשרה וההסברה ולהטמיעם, ולאסוף מידע ונתונים בנושא, באופן שיטתי ותקופתי. על הנתונים לשקף, בין השאר, את מספר ההכשרות והסדנאות שהתקיימו; את מספר המשתתפים בכל הכשרה או סדנה כאמור, גילם, ופיזורם הגיאוגרפי; וסוגי המסגרות שבהן התקיימו הכשרות כאמור. בנוסף, מוצע לכלול משובים בחלק מההכשרות על מנת לאמוד את השפעתם, ולהפיק לקחים לצורך שיפור וייעול עתידי של התכנים.

3. ג. פיתוח מענים רגשיים לילדים ולנוער שנחשפו לתכנים ולשיח פוגעניים ברשת

- בעיתות מלחמה וחירום, יש לעבות את המענים הרגשיים הקיימים לילדים ולנוער, בדגש על ילדים ונוער שנפגעו ברשת או נחשפו לתכנים קשים ברשת.

- יש לנקוט את הפעולות הנדרשות להעלאת מודעות בקרב ילדים ונוער לגבי המענים הרגשיים הקיימים עבורם, לרבות בעקבות פגיעה ברשת וחשיפה לתוכן פוגעני ברשת. זאת, באמצעות קמפיינים מקוונים, ופרסומים ברשתות חברתיות ובמרחבים חינוכיים וחברתיים המשמשים אותם.
- יש להבטיח כי המענים הרגשיים לילדים ולנוער יינתנו גם בשפה הערבית. בתוך כך, יש לערוך קמפיינים מקוונים ולפרסם תכנים בערבית; ליצור אפיקי פנייה בערבית; ולהבטיח את זמינותו של כוח אדם מיומן דובר ערבית לקבלת פניות ומתן סיוע.
- על משרדי ממשלה רלוונטיים, ובהם משרדי הבריאות, הרווחה, והחינוך, לפתח הכשרות ייעודיות לגורמי טיפול של ילדים ונוער בנושא החשיפה לתוכני טרור ואלימות קשה, והשלכותיה הרגשיות. בנוסף לכך, מוצע כי משרדים אלה, וכן גופים מדינתיים רלוונטיים נוספים, יבחנו אפיקים לעידוד ביצוע מחקרים בנושא השלכות החשיפה לתכנים ולשיח פוגעניים ברשת על ילדים ונוער, ולתמוך בהם. זאת, במטרה לעמוד על המענים הנדרשים עבורם, ולטייבם.
- במסגרת פיתוח חומרי הדרכה ומערכים חינוכיים בנושא מניעת חשיפה לתכנים ולשיח פוגעניים ברשת (לעיל), מוצע לכלול גם הדרכה בנושא התמודדות עם חשיפה קודמת לתכנים אלה, ופנייה לגורמי סיוע, ולהפיצה במסגרות חינוך פורמליות ובלתי פורמליות. על פיתוח ההדרכה כאמור להיעשות בשיתוף גורמים מתחומי בריאות הנפש.

3. ד. מתן מידע מהימן, ברור, ומותאם לילדים ונוער על מצבי מלחמה וחירום

- יש לפתח פלטפורמה דיגיטלית ייעודית לילדים ולנוער, בשיתוף משרדי ממשלה וארגוני חברה אזרחית, שתכלול מידע אמין, ברור, ומותאם על מצבי מלחמה וחירום – הן בשפה העברית והן בשפה הערבית.
- על משרד המשפטים, בשיתוף משרד החינוך וכן גופים ממשלתיים וגופי חברה אזרחית רלוונטיים נוספים, לפתח הנחיות ברורות ומותאמות לילדים ולנוער בנושא חופש הביטוי שלהם ברשת וגבולותיו (היינו, אילו סוגי אמירות או תכנים הינם אסורים בחוק); אפיקי פנייה במקרה של פגיעה בחופש הביטוי שלהם ו/או חשיפה לאמירות או לתכנים פוגעניים או מסיתים לאלימות ברשת; ואופנים לקידום שיח והתנהלות מכבדת בנושאים רגישים ברשת.
- על אף חשיבותה, הסתמכות בלעדית של ילדים ונוער על הרשת כמקור מרכזי לקבלת מידע בעיתות מלחמה וחירום עלולה לחשוף אותם למידע פוגעני, מסית, ומטעה. לפיכך, על משרד החינוך לנקוט את האמצעים הנדרשים על מנת לפרסם מידע מהימן ומותאם לילדים ולנוער, ולעודד קיום שיח מורכב, רגיש, ופתוח בנושא מצבי חירום ומלחמה במסגרות חינוכיות, פורמליות ובלתי פורמליות, הן בחברה היהודית והן בחברה הערבית.

3. ה. קידום מדיניות ועריכת תיקוני חקיקה

- יש להקים צוות ייעודי במשרד המשפטים, בשיתוף משרדי ממשלה רלוונטיים נוספים, לבצע בחינה של מכלול החקיקה הרלוונטית להגנה על ילדים ונוער, על מנת להבהיר את יישומה בסביבה הדיגיטלית, וכן להצביע על תיקוני החקיקה, או על אימוץ הנחיות מנהליות הנדרשים לצורך כך. על בחינה כאמור ליתן דגש מיוחד על מצבי מלחמה וחירום, ועל ההתאמות הנדרשות בנסיבות אלה.
- מוצע להקים ועדת היגוי בין-משרדית להתמודדות עם הסיכונים והאתגרים של ילדים ונוער במרחב המקוון, הן בעיתות שגרה והן בעיתות חירום. ועדה כאמור תסייע בקידום פעולה בין-משרדית ורב-מגזרית, הן ברמה הלאומית והן ברמה המקומית, בהיבטי חינוך, מניעה, וטיפול.

3. ו. שיתוף נוער

- על מנת להבטיח יישום מותאם ויעיל של מכלול ההמלצות לעיל, על משרדי הממשלה הרלוונטיים, בשיתוף ארגוני חברה אזרחית הפועלים בתחום של זכויות ילדים וטכנולוגיה דיגיטלית, לקיים הליכי שיתוף עם בני ובנות נוער מקבוצות אוכלוסייה מגוונות לגבי המענים החינוכיים, המשפטיים, הטכנולוגיים, והרגשיים הנדרשים עבורם במרחב המקוון, הן בעיתות שגרה והן בעיתות חירום. על מקבלי ההחלטות במשרדי הממשלה הרלוונטיים להתחשב בתובנות ובהצעות שיעלו מהנוער, וזאת, בין השאר, בנוגע להנגשה ולהתאמה של אופני הדיווח על תכנים פוגעניים לילדים ולנוער; לפיתוח ולחיזוק של מענים חינוכיים – ובהם הכשרות, מערכים חינוכיים, וחומרי הסברה – למניעת חשיפה של ילדים ונוער לתכנים ולשיח פוגעניים ו אלימים ברשת; לפיתוח מענים רגשיים לילדים ולנוער והתאמתם למקרים של חשיפה לתוכן פוגעני ברשת; למתן מידע מהימן, ברור, ומותאם לילדים ולנוער ברשת על מצבי מלחמה וחירום, בפרט בכל הנוגע לפיתוח פלטפורמה דיגיטלית ייעודית עבורם; ולעיצוב של חקיקה ומדיניות באופן שיתאים לצרכים, לקשיים ולרצונות של ילדים ונוער.

3. ז. המשך פעילות פיזית של מענים חינוכיים וחברתיים בעיתות חירום ומלחמה

כפי שצוין בהרחבה בפרק העוסק בזכותם של ילדים ונוער לחינוך במלחמה, ישנה חשיבות של ממש בהמשך פעילות פיזית של מענים חינוכיים וחברתיים (בתי ספר, תנועות נוער, חוגים, ועוד) גם בעיתות חירום ומלחמה. בנוסף עליתרונותיה החיוביים, הותרת הפעילות של מסגרות אלה על כנה מצמצמת את זמן המסך של ילדים ונוער ובכך מקטינה את סיכונם לחשיפה לתכנים או לשיח פוגעניים ו אלימים, ולהיפגעות ברשת.

4. המלצות רוחביות

ניתוח מעמיק של הממצאים וההמלצות בדוח, כפי שהוצגו בפרקים הנושאים, חושף כי אתגרים רבים העומדים בפני ילדים ונוער בעיתות חירום קשורים עמוקות זה בזה, וחוצים מערכות, שירותים ותחומי מדיניות שונים. קשרים מורכבים אלה מדגישים את הצורך במענים מערכתיים מתואמים, הנשענים על גישה המבוססת על זכויות ילדים ונוער כמסגרת נורמטיבית. ההמלצות הרוחביות להלן משקפות נקודת מבט רחבה זו, ומצביעות על תחומים מרכזיים שבהם נדרש שינוי מבני, כוללני (Inclusive) וכזה המבוסס על זכויות ילדים, לצד תכנון ארוך טווח, וקידום שותפויות בין-משרדיות ובין-מגזריות, כמפתח ליישום זכויותיהם של ילדים ונוער בעיתות חירום, שיקום ובנייה מחדש, וכן בהיערכות למצבי חירום עתידיים.

- **אימוץ גישה המבוססת על זכויות ילדים (Child Rights-based Approach):** יש לאמץ גישה המבוססת על עקרונות אמנת זכויות הילד.ה, המכירה בילדים ובנוער כנושאי זכויות, בעלי צרכים וקול ייחודיים. גישה זו חיונית במיוחד בעיתות חירום ומשבר, שבהן ילדים ונוער פגיעים במיוחד, ולעיתים נדחקים לשולי סדרי העדיפויות. דווקא בעיתות אלה, כאשר החלטות מתקבלות תחת לחץ, נדרש להבטיח כי ילדים ונוער יוכרו כקבוצה מובחנת, וכמי שזכאים להישמע, להשתתף ולהשפיע על קבלת החלטות הנוגעות לחייהם.

- **היערכות מוסדית ותשתית לעיתות חירום, והשקעה בכוח אדם בתחומים הנוגעים לילדים ולנוער, בשגרה ובחירום:** יש לפתח תשתיות ותוכניות היערכות לעיתות חירום הכוללות התייחסות ייעודית בכלל התחומים הנוגעים לילדים ולנוער, לרבות חינוך, רווחה, בריאות, בריאות הנפש והמרחב הדיגיטלי – ולהבטיח את מוכנותן עוד בתקופת שגרה. תשתיות אלה יכללו, בין השאר, תוכניות פעולה מותאמות, מערכי טיפול ותמיכה, מערכות לניהול מידע, מענים ייעודיים, והכשרות מקצועיות. לשם כך נדרשת השקעה משמעותית וארוכת טווח בגיוס כוח אדם מקצועי ומיומן, בהכשרתו, ובשימורו, לרבות הסדרה של תקינה מינימלית מעודכנת למצבי חירום, וקביעת תמריצים ואמצעים לעיבוי מהיר של מענים בעת הצורך. היערכות זו מחייבת תיאום בין-משרדי ובין-מגזרי, בהתבסס על הבנת צרכים בזמן אמת ועל חיזוק היכולת לפעול גם בתרחישי קיצון מתמשכים.

- **איסוף וניתוח של נתונים בזמן אמת כבסיס למדיניות המבוססת על ראיות:** יש להקים ולהפעיל מערכות לאיסוף ועיבוד שיטתיים של נתונים כמותיים ואיכותיים על סוגיות הנוגעות לילדים ולנוער הן בשגרה והן בחירום. בעיתות חירום גוברת החשיבות של מידע עדכני, ויש לאסוף ולנתח נתונים באופן מיידי ומתמשך, על מנת לזהות מגמות וצרכים משתנים. בנוסף, יש להבטיח פרסום נגיש של המידע והנתונים, ולוודא כי ממצאיהם מהווים בסיס להליכי קבלת החלטות וגיבוש מדיניות מתאימה.

- **חיזוק שותפויות בין-מגזריות, ומתן ביטוי לקולם של ילדים ונוער:** יש לבסס שיתופי פעולה סדירים בין הממשלה, השלטון המקומי, החברה האזרחית, וכן הילדים ובני ובנות הנוער עצמם, הן בשגרה והן בחירום. בעיתות מלחמה וחירום הופכת שותפות זו חיונית במיוחד לגיבוש מענים, לזיהוי צרכים ולהפקת לקחים באופן מהיר ומותאם. מומלץ לעגן מנגנונים קבועים לשיתוף פעולה בין-מגזרי, כדוגמת השולחן הבין-מגזרי לילדים ולנוער, שפעל במהלך המלחמה, והיווה דוגמה מוצלחת לעבודה מתואמת בין גורמים מרובים ושונים. פעילות השולחן תרמה לזיהוי צרכים דחופים בעקבות מצב החירום, לגיבוש הצעות למענים חדשים ולשיפור מענים קיימים לילדים ולנוער, והכול בזמן אמת. לנוכח תרומתו, מומלץ להטמיע מנגנון מסוג זה כפרקטיקה מוסדית קבועה להתמודדות עם אתגרים מבניים ורב-תחומיים הנוגעים לילדים ולנוער, גם ובפרט בעיתות חירום ומלחמה, ולספק לו את המשאבים והסמכויות הנדרשים לפעולתו. במסגרת זו יש גם להרחיב את השתתפותם של ילדים ונוער מקבוצות אוכלוסייה מגוונות בהליכי קבלת החלטות, ולשלבם בעיצוב מענים, תוכניות, ומדיניות בנושאים הנוגעים לחייהם, הן בתקופת חירום והן בתקופת שיקום ובנייה מחדש.

- **התאמת מענים לילדים ולנוער מקבוצות אוכלוסייה מגוונות:** יש להבטיח כי מדיניות, תוכניות, שירותים, ומענים, הן בשגרה והן בחירום, יתוכננו מתוך הבנה מעמיקה של הצרכים המגוונים

והייחודיים של ילדים ונוער בישראל, לרבות בהיבטים הנוגעים לגיל, שפה, תרבות, מיקום גיאוגרפי, מוגבלות, ולנסיבות אישיות הנוגעות למצב החירום (למשל, ילדים ונוער מפונים). התאמות אלה צריכות לכלול הנגשה שפתית ותרבותית, התאמה מרחבית לצרכים ולהגבלות באזורים שונים בארץ, ופיתוח מידע, ידע והדרכות ייעודיות באופן בהיר, נגיש וידידותי לילדים ולנוער, ולהוריהם. בנוסף, יש לפתח כלים והכשרות ייעודיות להורים ולגורמי מקצוע רלוונטיים, כחלק מתשתית חיונית למימוש זכויותיהם של ילדים ונוער.

המועצה לשלום הילד

כתובת: קמפוס חרוב לילדים, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים.

טלפון: 02-6780606 | *2918

פקס: 02-6790606

כתובת מייל: ncc@children.org.il

אתר אינטרנט: www.children.org.il

אינסטגרם (עברית): [hamoatza_leshlom_hayeled](https://www.instagram.com/hamoatza_leshlom_hayeled)

אינסטגרם (ערבית): [childrenrightsil](https://www.instagram.com/childrenrightsil)

פייסבוק: <https://www.facebook.com/ShlomHayeled>

